

**Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi
Lənkəran Dövlət Universiteti**

Təsdiq edirəm
Tədris məsələləri üzrə prorektor v.i.e:
 dos. Zaur Məmmədov
" 12 " 09 2025-ci il

Fənn sillabusu

İxtisas: 050402 "Biznesin idarə edilməsi"

Fakültə: İqtisadiyyat və idarəetmə

Kafedra: "İqtisadiyyat və innovativ idarəetmə"

I. Fənn haqqında məlumat:

Fənnin adı: "Ətraf mühitin iqtisadiyyatı"

Fənn proqramı:(Fənn müəllimi tərəfindən hazırlanan işçi tədris proqramı -12.09.2025-ci il-01 sayılı protokol)

Fənnin kodu: IPFS-B10

Tədris ili: IV -2025/2026 - Semestr: VII

Tədris yükü:180 saat, Auditoriya yükü-60 saat:(Mühazirə 30 saat, seminar-30 saat).

Tədris forması: Əyani

Tədris dili: Azərbaycan dili

AKTS üzrə kredit: 6 kredit

Auditoriya №:

Saat:

II.Müəllim haqqında məlumat:

Adı, soyadı, elmi dərəcəsi və elmi adı: , müəllim Şəhanə Babazadə.

Məsləhət günləri və saati: III gün saat 9⁰⁰-13⁰⁰.

E-mail ünvanı: shahanababazade@gmail.com

Kafedranın ünvanı: Lənkəran ş., Füzuli küç.,170-a

III.Tövsiyə olunan dərslik, dərs vəsaiti və metodik vəsaitlər:

Əsas ədəbiyyat :

1.Ş.Göyçaylı,T.İsmayılov."Təbiətdən istifadənin iqtisadi və ekoloji əsasları".Dərslik. Bakı,2009.

2. Zahid Məmmədov. "Təbiətdən istifadənin iqtisadiyyatı". Dərslik. Bakı, 2010.

3. Raibə Cəfərova. "Təbiətdən istifadənin iqtisadiyyatı". Dərs vəsaiti. Bakı,2013.

4. İslam İbrahimov, "Ətraf mühitin iqtisadiyyatı". Dərs vəsaiti. Bakı, 2015.

5. A.B.Dolxanov. "Təbiətdən istifadənin hüquqi əsasları". Dərslik. Bakı, 2010.

6. "Ətraf mühitin iqtisadiyyatı". Mühazirə materialları

Əlavə ədəbiyyat:

7. С.Н.Бобылев,А.Ш.Ходжаев.«Экономика природопользования». Учебник МГУ. Москва, 2008.

8. Qreqori Mənkü, "Ekonomiksin əsasları". Harvard Universiteti, 2010.

IV.Prerekvizitlər: Fənnin tədrisi üçün ilkin olaraq"Yumşaq bacarıqlar" fənnin tədrisi zəruridir.

V.Korerekvizitlər: Bu fənnin tədrisi ilə eyni vaxtda "Mikroiqtisadiyyat" və "İnkişaf iqtisadiyyatı" fənlərinin tədrisinə ehtiyac vardır.

VI. Fənnin təsviri və məqsədi: Yeni iqtisadi münasibətlər şəraitində əhalinin və sənayenin tələbatının ödənilməsində, təbii ehtiyatlardan səmərəli istifadə olunması və ətraf mühitin mühafizəsi global xarakter daşıyır. Dayanıqlı sosial-iqtisadi inkişaf cəmiyyətin tələbatına cavab verməklə, ətraf mühitin təbii ehtiyat potensialının keyfiyyətinin saxlanılması, məhsuldar qüvvələrin inkişaf səviyyəsinə uyğun gələcək nəsillərin istifadəsinə verilməsi ətraf mühit və təbii ehtiyatlardan düzgün istifadədən asılıdır. Ona görə də, təbiətlə cəmiyyətin qarşılıqlı əlaqəsi, bu əlaqələrin təsirinin optimallaşdırılması və onların həlli yollarının axtarılması vacib şərtlərdəndir. Bu ətraf mühitdən və təbii ehtiyatlardan səmərəli istifadə olunmasında və mühafizəsində iqtisadi aspektlərin araşdırılması, ümumi qanunauyğunluqların öyrənilməsi global mahiyyət daşıyır. Ona görə də, "Ətraf mühitin iqtisadiyyatı" fənni üzrə təbii ehtiyatlar və təbiəti mühafizəsi ilə bağlı iqtisadi məsələlər təhlil edilir. Fənnin tədrisi milli iqtisadiyyatın ayrı-ayrı sahələrində mövcud olan problemlərin həlli istiqamətlərinin müəyyənləşdirilməsi, çevik-bazar siyasətinin aparılması, iqtisadiyyatın sahə və sektorları arasında üzvu vəhdət və s. məsələləri özündə ehtiva edir. Fənnin məqsədi tələbələrə ətraf mühitin və təbiətdən istifadədə təbii ehtiyatlardan faydalanmaq və dayanıqlı inkişaf, ətraf mühitin mühafizəsinin iqtisadi qiymətləndirilməsi metodları, planlaşdırılması və idarə edilməsi, təbii ehtiyatların iqtisadi dəyəri, ərzaq təminatı problemləri barədə zəngin biliklər verməkdən ibarətdir.

VII. Davamiyyətə verilən tələblər: Fənn üzrə semestr ərzində buraxılmış auditoriya saatlarının ümumi sayı Elmi Şuranın 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq davamiyyət meyarları nəzərə alınmaqla müəyyən olunmuş həddən yuxarı olduğu halda tələbə həmin fəndən imtahana buraxılmaz, onun həmin fənn üzrə akademik borcu qalır.

VIII. Qiymətləndirmə: Tələbələrin biliyi 100 ballı sistemlə qiymətləndirilir. Bundan 50 balı tələbə semestr ərzində, 50 balı isə imtahanda toplayır. Semestr ərzində toplanan 50 bala aşağıdakılar aiddir: 20 bal seminar və laboratoriya dərslərində fəaliyyətinə, 30 bal kollokviumların nəticələrinə görə. Əgər fənn üzrə həm seminar və həm də laboratoriya varsa onda 10 bal seminara, 10 bal isə laboratoriyaya görə verilir. İmtahanda qazanılan balların maksimum miqdarı 50-dir.

Qiymətləndirmə zamanı Elmi Şuranın 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq qiymətləndirmə meyarları nəzər alınır.

İmtahan biletinə bir qayda olaraq fənni əhatə edən 5 sual daxil edilir. Qiymət meyarları aşağıdakılardır:

- 10 bal- tələbə keçilmiş material dərindən başa düşür, cavabı dəqiq və hərtərəfli.
- 9 bal- tələbə keçilmiş material tam başa düşür, cavabı dəqiqdir və mövzunun mətnini tam açə bilir.
- 8 bal- tələbə cavabında ümumi xarakterli bəzi qüsurlara yol verir;
- 7 bal- tələbə keçilmiş material başa düşür, lakin nəzəri cəhətdən bəzi məsələləri əsaslandırə bilmir
- 6 bal- tələbənin cavabı əsasən düzgündür.
- 5 bal- tələbənin cavabında çatışmazlıqlar var, mövzunu tam əhatə edə bilmir.
- 4 bal- tələbənin cavabı qismən doğrudur, lakin mövzunu izah edərkən bəzi səhvlərə yol verir;
- 3 bal- tələbənin mövzudan xəbəri var, lakin fikrini əsaslandırə bilmir;

- 1-2 bal- tələbənin mövzudan qismən xəbəri var.

- 0 bal- suala cavab yoxdur.

Tələbənin imtahanda topladığı balın miqdarı 17-dən az olmamalıdır. Əks təqdirdə tələbənin imtahan göstəriciləri semester ərzində tədris fəaliyyəti nəticəsində topladığı bala əlavə olunmur. Semestr nəticəsinə görə yekun qiymətləndirmə (imtahan və imtahanaqədərki ballar əsasında)

№	Bal	Qiymət	
		Sözlə	Hərflə
1.	91-100	Əla	A
2.	81-90	Çox yaxşı	B
3.	71-80	Yaxşı	C
4.	61-70	Kafi	D
5.	51-60	Qənaətbəxş	E
6.	50 və ondan aşağı	Qeyri-kafi	F

IX. Davranış qaydalarının pozulması:Tələbə Universitetin daxili nizam-intizam qaydalarını pozduqda onun haqqında əsasnamədə nəzərdə tutulan qaydada tədbir görülməli.

X. Təqvim mövzu planı:Cəmi:30saat müəhazirə

№	Keçirilən müəhazirə mövzularının məzmunu	Müəhazirə	
		Saat	Tarix
1	2	3	4
1.	Mövzu 1: Ətraf mühitin iqtisadiyyatının əsasları: öyrənilmə metodları və üsulları PLAN: 1.Ətraf mühitin iqtisadiyyatının mahiyyəti 2.Ətraf mühit mühafizəsinin inkişaf tarixi 3.Ətraf mühitdən istifadənin idarəetmə metodları və funksiyaları 4.Ətraf mühitin iqtisadiyyatı fənninin tədqiqat metodları	2	
2.	Mövzu 2: Cəmiyyətin inkişafında təbii ehtiyatların yeri və rolu PLAN: 1.Cəmiyyətlə təbiətin qarşılıqlı əlaqəsi və onun başlıca xüsusiyyətləri 2.Məhsuldar qüvvələrin inkişafı və onların təbii mühitə təsirinin tənzimlənməsi qanunauyğunluğu 3.Cəmiyyətlə sosial mühit münasibətlərinin formalaşması	2	
3.	Mövzu 3: Təbii ehtiyatlar və onların növləri PLAN: 1. Təbii resursların təsnifatı: iqtisadi, maddi, xidmət və ticarət (bazar) 2.Su ehtiyatları, onlardan səmərəli istifadə və mühafizə yolları 3.Torpaq ehtiyatları, onlardan istifadənin müasir vəziyyəti və mühafizə tədbirləri 4.Bioloji resurslar və onların mühafizəsi	2	

4.	Mövzu 4: Təbii ehtiyatların qiymətləndirilməsi PLAN: 1. Təbii resurs potensialının iqtisadi qiymətləndirilməsinin mahiyyəti 2. Təbii resurs potensialının iqtisadi qiymətləndirilmə istiqamətləri. 3. Təbii resursların sərfiyyat, renta və qarışıq qiymətləndirilməsi 4. Mineral-xammal ehtiyatları, onlardan istifadənin ekoloji qiymətləndirilməsi	2	
5.	Mövzu 5: Dayanıqlı iqtisadi inkişafın təmin edilməsinin ekoloji aspektləri PLAN: 1. İnsan inkişafı və ekoloji dayanıqlıq 2. Davamlı inkişaf üçün ekoloji siyasətlər 3. Ətraf mühitin mühafizəsi fəaliyyətinin proqnozu və planlaşdırılması 4. Ətraf mühit və iqtisadiyyatın balanslaşdırılması	2	
6.	Mövzu 6: Ekoloji tarazlığın təmin edilməsinin institusional əsasları Plan: 1. Ekoloji sahibkarlığın əhəmiyyəti və formaları 2. Ekoloji sahibkarlığın mahiyyəti və ekoloji biznes 3. Ekoloji lizinq	2	
7.	Mövzu 7: Ekoloji tarazlığın idarə edilməsinin iqtisadi mexanizmi Plan: 1. Ətraf mühitin mühafizəsi xərcləri və onların əsas istiqamətləri 2. Cəmiyyətin ekoloji məsrəflərinin strukturu və təbiəti mühafizə fondları 3. Təsərrüfat subyektlərində xarici ekoloji və eksternal məsrəflər 4. Təbiəti mühafizənin cari tədbirləri və fəaliyyəti, onlara ayrılan xərclər 5. Ətraf mühitin mühafizəsi fəaliyyətində xərclərin iqtisadi və sosial effektivliyi 6. Maliyyələşmənin əsas mənbələri və təbiəti mühafizə təyinatlı fondlar	2	
8.	Mövzu 8: Ekoloji tarazlığın pozulması ilə bağlı yaranan iqtisadi risklərin qiymətləndirilməsi PLAN: 1. Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsində indikatorlar, nöqsanlar və risklər 2. Təbii proseslərin pozulmasının canlı aləmin sağlamlığına mənfi təsiri. 3. Təbii ehtiyatların müxtəlif növlərinin qiymətləndirilməsi üsulları. 4. Ətraf mühitin çirklənməsindən yaranan iqtisadi ziyanların hesablanması metodları	2	
9.	Mövzu 9: Ətraf mühitin mövcud vəziyyətinin analitik təhlili PLAN: 1. Ekoloji məhdudiyyət konsepsiyası, onun əhəmiyyəti və nəticələri. 2. Ekoloji audit, onun obyekt və mərhələləri. 3. Ekoloji xərclər və layihələrin smeta dəyərinin müəyyən edilməsi	2	
10.	Mövzu 10: Ətraf mühitə dəyən ziyanların sosial-iqtisadi dəyərlən-	2	

	dirilməsi PLAN: 1. Ətraf mühitin iqtisadiyyatında ekoloji-iqtisadi və sosiekoji prinsiplər. 2. Təbii sosial-ekoloji problemlər və onlarla mübarizə formaları 3. Demografiya və urbanizasiya problemlərinin sosial iqtisadi amilləri		
11.	Mövzu 11: Ekoloji marketing və marketing tədqiqatları aparılması PLAN: 1. Ekoloji marketing (ekoloji bazar) və məhsullar bazarı. 2. Ekoloji marketingdə informasiya mənbələri və proqnozlaşdırma metodları 3. Ekoloji marketingdə əsas segmentlər və onların funksiyaları	2	
12.	Mövzu 12: Ətraf mühit komponentlərinə monitoring sistemi PLAN: 1. Ətraf mühit üzərində monitoring və ekspertiza 2. Ekoloji monitoring zamanı ekoloji ziyanların müəyyən edilməsi 3. Ekoloji çirklənməyə görə ödəmələr	2	
13.	Mövzu 13: Ekoloji sığorta sistemi və ekoloji menecment PLAN: 1. Ekoloji sığorta, onun növləri və formaları 2. Ekoloji sığorta sisteminin təşkilatı metodiki təminatı 3. Təsərrüfat sahələrində təbiəti mühafizə fəaliyyətinin planlaşdırılması 4. Müəssisələrin ekoloji menecmenti və ekoloji siyasətinin məqsədləri	2	
14.	Mövzu 14: Ekoloji tarazlığın təmin edilməsi sahəsində dövlət siyasəti Plan: 1. Ətraf mühitdən istifadəyə dair sertifikat, lisenziya və limitlər 2. Ekoloji pasportlaşdırmanın əsas göstəriciləri və bölmələri 3. Təbiəti mühafizə fəaliyyətinin iqtisadi stimullaşdırılmasında xarici təcrübə 4. Bazarın uğursuzluğu. Zəhəri effektlər və ictimai rifahlar	2	
15.	Mövzu 15: Azərbaycan Respublikasında ətraf mühit və ekoloji tarazlığın təmin edilməsinə dair Strateji Yol Xəritəsi PLAN: 1. Azərbaycanda ətraf mühitin çirklənmə mənbələri 2. Azərbaycanda su resurslarından istifadənin ekoloji problemləri və mühafizəsi 3. Azərbaycanda torpaq resurslarından istifadənin ekoloji iqtisadi aspektləri	2	
	Cəmi:	30	

XI. Fənn üzrə tələblər, tapşırıqlar: Tələbə fənnin öyrənilməsi zamanı bacarmalıdır: Təbiəti mühafizə və yeni təbii ehtiyatların xərcləri müqabilində nəticələr əldə etməyi;

təbiətdən istifadənin iqtisadi səmərəsinin qiymətləndirilməsini; iqtisadi qərar qəbul etmək üçün iqtisadi səmərəliliyini, ekoloji sistemin bütövlükdə əmtəə və xidmətlərin istehsalı, bölgüsü və istehlakı sistemindəki rolunu müəyyən etmək.

XII. Fənn üzrə təlimin nəticələri: "Ətraf mühitin iqtisadiyyatı" fənninin öyrənilməsi "Marketing" ixtisası üzrə mütəxəssis hazırlığı zamanı ətraf mühitə çirklənmədən dəyən sosial-iqtisadi ziyanın müəyyən olunması; təbiəti mühafizənin idarə edilməsi və ekoloji sahibkarlıq, onun maliyyə mənbələri; ətraf mühit və təbiətdən istifadənin iqtisadi tənzimlənməsində (vergi, sığorta, bank sistemləri və s.); və s. kömək edir.

XIII. Tələbələrin fənn haqqında fikrinin öyrənilməsi:

XIV: Kollektiv sualları:

I Kollektiv sualları :

1. Ətraf mühitin iqtisadiyyatının mahiyyəti
2. Ətraf mühit mühafizəsinin inkişaf tarixi
3. Ətraf mühitin iqtisadiyyatı fənninin tədqiqat metodları
4. Cəmiyyətlə təbiətin qarşılıqlı əlaqəsi və onun başlıca xüsusiyyətləri
5. Cəmiyyətlə sosial mühit münasibətlərinin formalaşması
6. Təbii resursların iqtisadi-maddi, xidmət və ticarət (bazar) təsnifatı
7. Su ehtiyatları, onlardan səmərəli istifadə və mühafizə yolları
8. Bioloji resurslar və onların mühafizəsi
9. Təbii resurs potensialının iqtisadi qiymətləndirilmə istiqamətləri
10. Təbii resursların sərfiyyat, rentə və qarışıq qiymətləndirilməsi
11. İnsan inkişafı və ekoloji dayanıqlıq
12. Ətraf mühit və iqtisadiyyatın balanslaşdırılması
13. Ekoloji sahibkarlığın əhəmiyyəti və formaları
14. Ekoloji sahibkarlığın mahiyyəti və ekoloji biznes
15. Maliyyələşmənin əsas mənbələri və təbiəti mühafizə təyinatlı fondlar

II Kollektiv sualları:

1. Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsində indikatorlar, nöqsanlar və risklər
2. Təbii proseslərin pozulmasının canlı aləmin sağlamlığına mənfi təsiri
3. Təbii ehtiyatların müxtəlif növlərinin qiymətləndirilməsi üsulları
4. Ekoloji məhdudiyyət konsepsiyası, onun əhəmiyyəti və nəticələri
5. Ekoloji audit, onun obyekt və mərhələləri
6. Təbii sosial-ekoloji problemlər və onlarla mübarizə formaları
7. Demografiya və urbanizasiya problemlərinin sosial iqtisadi amilləri
8. Ekoloji marketing (ekoloji bazar) və məhsullar bazarı
9. Ekoloji marketingdə əsas segmentlər və onların funksiyaları
10. Ətraf mühit üzərində monitoring və ekspertiza
11. Ekoloji monitoring zamanı ekoloji ziyanların müəyyən edilməsi

12. Ekoloji sığorta, onun növləri və formaları
13. Ekoloji sığorta sisteminin təşkilatı metodiki təminatı
14. Təsərrüfat sahələrində təbiəti mühafizə fəaliyyətinin planlaşdırılması
15. Müəssisələrin ekoloji menecmenti və ekoloji siyasətinin məqsədləri

XV. İmtahan sualları:

1. Ətraf mühitin iqtisadiyyatının mahiyyəti
2. Ətraf mühit mühafizəsinin inkişaf tarixi
3. Ətraf mühitdən istifadənin idarəetmə metodları və funksiyaları
4. Ətraf mühitin iqtisadiyyatı fənninin tədqiqat metodları
5. Cəmiyyətlə təbiətin qarşılıqlı əlaqəsi və onun başlıca xüsusiyyətləri
6. Məhsuldar qüvvələrin inkisafı və onların təbii mühitə təsirinin tənzimlənməsi qanunauyğunluğu
7. Cəmiyyətlə sosial mühit münasibətlərinin formalaşması
8. Təbii resursların iqtisadi-maddi, xidmət və ticarət (bazar) təsnifatı
9. Su ehtiyatları, onlardan səmərəli istifadə və mühafizə yolları
10. Torpaq ehtiyatları, onlardan istifadənin müasir vəziyyəti və mühafizə tədbirləri
11. Bioloji resurslar və onların mühafizəsi
12. Təbii resurs potensialının iqtisadi qiymətləndirilməsinin mahiyyəti
13. Təbii resurs potensialının iqtisadi qiymətləndirilmə istiqamətləri
14. Təbii resursların sərfiyyat, rentə və qarışıq qiymətləndirilməsi
15. Mineral-xammal ehtiyatları, onlardan istifadənin ekoloji qiymətləndirilməsi
16. İnsan inkişafı və ekoloji dayanıqlıq
17. Davamlı inkişaf üçün ekoloji siyasətlər
18. Ətraf mühitin mühafizəsi fəaliyyətinin proqnozu və planlaşdırılması
19. Ətraf mühit və iqtisadiyyatın balanslaşdırılması
20. Ekoloji sahibkarlığın əhəmiyyəti və formaları
21. Ekoloji sahibkarlığın mahiyyəti və ekoloji biznes
22. Ətraf mühitin mühafizəsi xərcləri və onların əsas istiqamətləri
23. Cəmiyyətin ekoloji məsrəflərinin strukturu və təbiəti mühafizə fondları
24. Təsərrüfat subyektlərində xarici ekoloji və eksternal məsrəflər
25. Təbiəti mühafizənin cari tədbirləri və fəaliyyəti, onlara ayrılan xərclər
26. Ətraf mühitin mühafizəsi fəaliyyətində xərclərin iqtisadi və sosial effektivliyi
27. Maliyyələşmənin əsas mənbələri və təbiəti mühafizə təyinatlı fondlar
28. Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsində indikatorlar, nöqsanlar və risklər
29. Təbii proseslərin pozulmasının canlı aləmin sağlamlığına mənfi təsiri
30. Təbii ehtiyatların müxtəlif növlərinin qiymətləndirilməsi üsulları
31. Ətraf mühitin çirklənməsindən yaranan iqtisadi ziyanların hesablanma metodları
32. Ekoloji məhdudiyyət konsepsiyası, onun əhəmiyyəti və nəticələri
33. Ekoloji audit, onun obyektı və mərhələləri
34. Ətraf mühitin iqtisadiyyatında ekoloji-iqtisadi və sosiekojoloji prinsiplər
35. Təbii sosial-ekoloji problemlər və onlarla mübarizə formaları
36. Demografiya və urbanizasiya problemlərinin sosial iqtisadi amilləri
37. Ekoloji marketinq (ekoloji bazar) və məhsullar bazarı
38. Ekoloji marketinqdə informasiya mənbələri və proqnozlaşdırma metodları

39. Ekoloji marketinqdə əsas segmentlər və onların funksiyaları
40. Ətraf mühit üzərində monitoring və ekspertiza
41. Ekoloji monitoring zamanı ekoloji ziyanların müəyyən edilməsi
42. Ekoloji sığorta, onun növləri və formaları
43. Ekoloji sığorta sisteminin təşkilati metodiki təminatı
44. Təsərrüfat sahələrində təbiəti mühafizə fəaliyyətinin planlaşdırılması
45. Müəssisələrin ekoloji menecmenti və ekoloji siyasətinin məqsədləri
46. Ətraf mühitdən istifadəyə dair sertifikat, lisenziya və limitlər
47. Ekoloji pasportlaşdırmanın əsas göstəriciləri və bölmələri
48. Təbiəti mühafizə fəaliyyətinin iqtisadi stimullaşdırılmasında xarici təcrübə
49. Azərbaycanda ətraf mühitin çirklənmə mənbələri
50. Azərbaycanda su resurslarından istifadənin ekoloji problemləri və mühafizəsi
51. Azərbaycanda torpaq resurslarından istifadənin ekoloji iqtisadi aspektləri
52. Bazarın uğursuzluğu. Zəhəri effektlər və ictimai rifahlar
53. Ekoloji lizinq
54. Ekoloji xərclər və layihələrin smeta dəyərinin müəyyən edilməsi
55. Ekoloji çirklənməyə görə ödəmələr

"Ətraf mühitin iqtisadiyyatı"fənninin sillabusu 050405 -**"İqtisadiyyat"-A**,Bixtisası üzrə tədris planı və fənn proqramı əsasında tərtib edilmişdir.
Sillabus **"İqtisadiyyat və innovativ idarəetmə"** kafedrasında müzakirə edilərək təsdiq olunmuşdur (12sentyabr 2025-ci il, 01 sayılı protokol).

Kafedra müdiri v.i.e:

dos.G.T.Əliyeva

Fənn müəllimi:

Ş.Ə.Babazadə